

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

nr. 2 - 1974

zomerschouw 1974

21e jaargang nr. 2

21 juni 1974

INHOUD

- 21 Algemene ledenvergadering van 20 april 1974
Financieel verslag
Verslag wandeling ..... F. Duermeijer
Foto's: J. v.d. Schoor
- 25 Fotograferen op De Hoge Veluwe ..... Jaap de Wit
- 28 Wildwallen en oude "Cultuursporen" ..... B.S.
Wildkering in oude tijden ..... A.B. Wigman
- 31 Vrijwilligers, schoonmaak en voorjaar ..... P.C.v.H.
- 35 Verkenningstocht 16 maart ..... F. Duermeijer
- 36 Dingen, die je (misschien)
maar één keer meemaakt ..... Wil Huygen
- 37 Museumnieuws
- 38 Uittreksel maandverslag februari 1974
- 39 Vijftig witte gazellen ..... Redactie
- 40 Nazomer-voettocht
1 september 1973 ..... M.H. de Gooyer-v.d. Hert
Foto: A. Berends
- 42 Oprichting plantenwerkgroep
- 42 Busdiensten van en naar het Park
- 43 Over oeroshuiden, de vuige wolf
en belastingperikelen ..... B. Schöffner
- 44 Geesten en andere mensen (1) ..... E. Feith
-

de schouw

Orgaan van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'

Redactie: Mevrouw E.H. Prakke-Kley, Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske, Ir. W. James, B.E. Schöffner.

Alle correspondentie aan: Redactie van De Schouw, p/a Mevrouw E.H. Prakke-Kley, Zonneheuvelweg 20, Oosterbeek.

Vaste medewerkers: Mejuffrouw M. Dijkstal, Jkvr. E. Feith, Mejuffrouw W.A. Laseur, de heer E. Beumer en de Fotowerkgroep.

Alle kopij zenden liefst getypt in twee-voud 5 weken vóór de seizoenswisseling. Kopij wordt alleen op verzoek teruggezonden.

Foto omslag:
Grove Den
J. van der Schoor

Algemene ledenvergadering

van 20 april 1974

Om kwart voor tien kon de voorzitter een 120-tal leden en enkele introduc e's welkom heten op de jaarlijkse ledenvergadering, benevens de heren Berends en Van der Schoor, die na afloop hun diaserie over De Hoge Veluwe zouden vertonen.

De heer Kramer zou graag een paar bijzondere feiten over het afgelopen jaar naar voren willen brengen. Het ledental groeide wederom flink en door veel activiteiten kon de interesse voor het Park gestimuleerd worden.

Financieel was het een slecht jaar, veroorzaakt door de vele activiteiten en de fotowedstrijd.

De voornaamste feiten over 1973 waren:

- de verschijning van de Schouw in nieuwe opmaak van buiten en van binnen;
- het grotere aantal bijeenkomsten;
- de fotowedstrijd, waarbij hij de organisatoren, speciaal de heer Oudemans, zou willen bedanken;
- wederom de bezetting van de balie in het Bezoekerscentrum; er werd voor f 30.000,— verkocht en veel informatie over het Park gegeven en hij zou Mevr. Haitink willen bedanken voor de organisatie;
- de vele werkzaamheden door vrijwilligers na de stormrampen, o.a. het rechtzetten van een perceel fijnsparran, het tellen van gestreken bomen en daarna het trekken van vliegdennen-opslag – in totaal 2.000 manuren. De voorzitter wilde gaarne voorlezen hetgeen de directeur van het Park daarover gerapporteerd had aan het Stichtingsbestuur (zie Maandverslag, Red.) en de organisator, de heer Van Hoek, en ook Mevr. Ebregt danken voor hun enthousiasme.

Het jaar 1975 is een jubileumjaar voor het Park, nl. het 40-jarig bestaan en in de plan-

nen om hieraan aandacht te schenken kan ook de vereniging medewerking verlenen.

Na voorlezing door de secretaris van zijn verslag over 1973, gaf de penningmeester een uiteenzetting over het financiële wel en wee in het afgelopen jaar (dit verslag is elders in het blad opgenomen). De vergadering verleende gaarne décharge aan de penningmeester voor het door hem gevoerde beleid.

Drie bestuursleden, mejuffrouw Oudemans en de heren Van Haaften en Pieters, traden af. Voorgesteld werd aan de vergadering vier nieuwe leden te benoemen, nl. de heren Ir. B.T. Bosman, Drs. W.J. Doude van Troostwijk, de heer G.A. Kolk en de heer K. Stapel. Bij acclamatie aanvaardde de vergadering deze voorstellen.

De directeur van het Park, Ir. Van Medenbach de Rooy, deed vervolgens mededelingen over de besteding van gelden uit de 'Actie Bezoekerscentrum' van de f 10.000,— van vorige jaar en het restant van rond f 8.000,—. Er is in de derde ruimte van De Aanschouw een geheel nieuwe projectiehoek gemaakt, waar met de eveneens nieuwe projector en nieuwe dia's een veel betere projectie mogelijk is. Ook zal voor het geld een mechanisch beweegbare serie kubussen met kleurendia's van planten en struiken worden opgesteld. Ook een invalide-wagentje voor het centrum zal worden gekocht. De vergadering ging met applaus akkoord met deze bestedingen.

Nadat enige vragen van leden door de voorzitter waren beantwoord, kon deze de vergadering om 11.15 uur sluiten met dank aan de aanwezigen voor hun komst en belangstelling.

Na een korte pauze konden onze leden, de heren Van der Schoor en Berends (beiden ook lid van de Werkgroep Fotografie) starten met de vertoning van hun prachtige vier-projectoren dia-serie op 2 schermen.

Het was in één woord schitterend — de dia's prachtig van kleur en van een ongelooflijke verscheidenheid en door de speciale projectie in elkaar overvloeiend. Daarbij werd het geheel begeleid door muziek. Het lange applaus na afloop vertolkte het enthousiasme, waarmede de aanwezigen deze bijzondere opnamen van De Hoge Veluwe wisten te waarderen.

Financieel verslag 1973

In de jaarvergadering van 20 april heeft de penningmeester verslag uitgebracht van zijn beheer in het jaar 1973. De rekening van baten en lasten, zoals deze voor de aanwezigen ter inzage lag, vertoont een nadelig saldo van rond f 4.600,—. Ondanks een verheugende stijging van de contributies werd dit veroorzaakt door de jubileum-fotowed-

strijd en draagt dus een éénmalig karakter. Dit is trouwens ons enige verdriet van de fotowedstrijd, verder was het alleen maar leuk in alle opzichten.

Ons kapitaal(tje) zakke hierdoor tot f 4.500,—.

Het bestuur heeft hierin aanleiding gevonden in het jaar 1974 zeer sober te werk te gaan. Al behoeft een vereniging als de onze nu niet het maken van winst centraal te stellen zoals een onderneming, een stootkussentje moet er toch zijn om eens iets te kunnen doen en f 4.500,— is daartoe in deze tijd totaal onvoldoende.

Een andere post, waar geld bij moet, heet "manifestaties". Zo noemen wij de excursies al of niet met erwtensoepp, broodjes e.d. We slaagden er nog niet in deze zonder tekort af te sluiten, maar het is wel onze bedoeling in de deelnemersbijdragen volledige dekking voor de kosten te bereiken. "De Schouw" slokte 60 % van de contributies op en dat zal in 1974 wel weer het geval worden. Vier "Schouwen" kostten in 1970 nog f 2.200,—, in 1974 rekenen wij op f 10.000,—.

Al groeien de leden nog zo snel, de inflatie achterhaalt ze wel. Al die jaren bleef de hoogte van de contributie gelijk, de stijgende kosten konden worden gedekt uit de contributies van het groeiende ledenbestand. "Madame Mère" zou gezegd hebben: "pourvu que cela dure".

De Gemeente Ede was zo vriendelijk ons andermaal te subsidiëren met f 500,—. De Gemeenten Apeldoorn en Arnhem, binnen welke landpalen De Hoge Veluwe eveneens gedeeltelijk gelegen is, hebben helaas negatief moeten reageren op onze aanvraag tot (bescheiden) subsidie.

Ons streven tot het bezuinigen op de voor een vereniging als de onze als een loden last drukkende portokosten, waardoor één circulaire reeds over de f 500,— kost, heeft ons ertoe genoopt de circulaires tot een minimum te beperken en kennisgevingen en oproepen zoveel mogelijk op te nemen in ons huisorgaan.

Het bestuur, en vooral de secretaris en de penningmeester, zijn zeer veel dank verplicht aan Mevr. I.M.C. Bijleveld-Gelinck aan wier consciëntieuzen zorgen de steeds omvangrijker wordende ledenadministratie wederom was toevertrouwd. Dit is wat men noemt priegelwerk, maar gelukkig is Mevrouw Bijleveld gezegend met voldoende gevoel voor humor om dit werk voor ons te blijven verrichten.

Tot slot zij nog vermeld, dat onze actie voor het Bezoekerscentrum "De Aanschouw" dit jaar 1974 tot afsluiting komt. Na betaling van de termijnen 1972 en 1973 van f 3.000,- elk en na onze jubileumschenking van f 10.000,- in 1973, hadden wij per eind maart jl. nog ca. f 11.000,- onder ons, inclusief de 3e en laatste termijn van f 3.000,-. Dit bedrag wordt voor het einde van het jaar aan het Nationale Park overgemaakt.

In de jaarvergadering van 20 april jl. heeft de heer Van Medenbach de Rooy ons verteld van de bestemmingen, welke het bestuur van het Nationale Park aan dit geld in De Aanschouw denkt te geven.

De heer Duermeijer geeft een kort verslag van een van de wandelingen, die na de lunch plaatsvonden.

Op de Hoge Veluwedag van zaterdag 20 april jl. vertrokken we vanaf De Pampel om half twee voor een wandeling van twee uur. De tocht ging achter het museum en de Franse berg langs, en verder via het Koerversbos en de Kromme Hoek naar de Deelense Was. Op deze tocht naar de plas werden we verrast door een roedel edelherten. Opmerkelijk is ook altijd weer, dat in een gemengd bos, zoals bij de Franse berg, veel meer vogels te horen zijn dan in een denbos, zoals het Koerversbos; dus hoe meer variatie in een bos, hoe meer verschillende soorten vogels we hier kunnen horen en zien.

Nadat we van het altijd weer mooie wijdse heidellandschap bij de Deelense Was hadden genoten, gingen we via de Lijkweg weer terug naar de Pampel, waar we om half vijf aankwamen.

Dat de wandeling was uitgelopen tot half vijf deerde niemand van ons, daarvoor hadden we te veel van deze tocht genoten.

Hieronder nogmaals het lijstje van leden, die zich hebben opgegeven om in voorkomende gevallen deelnemers aan bijeenkomsten met vervoer te helpen:

Mevrouw H. Feith-de Savornin Lohman, Zijpendaalseweg 161, Arnhem, telefoon 085-421583

de Heer P.C. van Hoek, Wellensteinlaan 13, Arnhem, telefoon 085-616361

Ir. H. van Medenbach de Rooy, Otterloseweg 314, Hoenderloo, tel. 05768-360

Mevrouw H. Hoogstraten, Dokter Mijsstraat 3, Epe, telefoon 05780-4818

de Heer en Mevrouw A.J. Wit, Graaf Janlaan 11, Zeist, telefoon 03404-14165

Leden, die dus vervoer naar en van bijeenkomsten zouden willen hebben, kunnen zich *rechtstreeks* met bovenstaande leden in verbinding stellen.

Fotograferen op De Hoge Veluwe

Jaap de Wit

Nog deze maand juni hoopt de Stichting Amateurfotografie uit te komen met een herdruk van de twee jaar geleden verschenen folder 'Fotoroute Hoge Veluwe'. Die herdruk is noodzakelijk geworden sinds de rijrichting in het noordelijk gedeelte van het park is gewijzigd, als gevolg waarvan de hele routebeschrijving moest worden herzien. Gehoopt wordt dat vele amateurfotografen van de nieuwe, in een ander jasje gestoken folder gebruik zullen maken en ervaren dat er op De Hoge Veluwe bijzonder veel moois te fotograferen valt.

Bijgaande foto's zijn vorig jaar al op groter formaat in 'de Schouw' afgedrukt; in het kader van de toen gehouden foto- en diawedstrijd 'De Hoge Veluwe in beeld' werden ze bekroond in de categorie 'zwart/witfoto's ouderen'.

Foto 1

Tegen de avond komt het reewild uit de dekking tevoorschijn. Dit is een bijzonder aardige silhouet-foto van een reeget in zwaar tegenlicht. Als u tegen de richting van de zon in fotografeert of het licht schuin van voren in het objektief laat vallen, krijgt u vaak bijzonder fraaie opnamen. Neem bij voorkeur een ruimere lensopening dan normaal. Laat de zon nooit pal in de lens schijnen en gebruik in elk geval een zonnekap. Personen fotograferen bij tegenlicht en op korte afstand gaat het mooiste als u gebruik maakt van een invulflitsje.

Foto 2

Dit is een mooie stemmingsfoto, 's ochtends met een beetje nevel gemaakt — ook al in tegenlicht. Links ziet u een 'zonneharp'. Belicht u (behalve bij het maken van dia's) iets krapper dan normaal, dat komt het contrast van uw opnamen ten goede. Bij het maken van dia's moet u in dergelijke omstandigheden iets langer dan normaal belichten. Bij kleurenopnamen doet u er goed

aan het UV-filter even niet te gebruiken. Behalve een zonneharp horen dauwdruppeltjes er beslist bij, bij uw ochtendwandeling. Ze kunnen flonkeren als diamantjes.

Foto 3

De kamera was kennelijk 'schietklaar' en dat is ook op De Hoge Veluwe soms bijzonder belangrijk. Deze ree is in gestrekte houding...

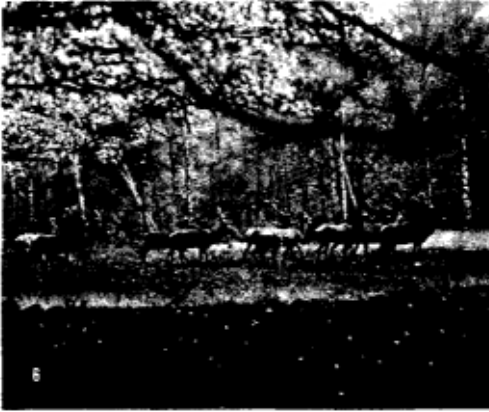
Foto 4

...en deze ree in samengetrokken houding, dus voor sommigen misschien heel leerzaam om beide opnamen bij elkaar te zien. De foto's hebben met elkaar gemeen dat er is 'meegezwaaid' om de snelle beweging te volgen, zodat de achtergrond weliswaar onscherp werd, maar het object waarom het gaat nog meer tegen zijn omgeving afsteekt. In het begin is voor dit meezwaaien enige durf vereist! We hebben immers geleerd om ons fototoestel bij het maken van een opname even helemaal stil te houden....maar in gevallen als deze mag u, net als bij een filmkamera, rustig volgen en intussen afdrukken. U krijgt er echte aktiefoto's mee, die het onderwerp goed tot zijn recht laten komen en de snelheid goed weergeven.

Foto 5

Bij een foto als deze is sprake van een goede verdeling van voorgrond, middenpartij en achtergrond — denkt u daar ook eens aan bij de opbouw van uw foto's of dia's. Andere dieptescheppende elementen zijn bij voorbeeld de zg. 'invoerende lijn' (een weg of paadje 'loopt het beeld in') en — bij kleurenopnamen — bepaalde kleurenkombinaties, zoals een warme kleur (rood of oranje) op de voorgrond tegenover een koelere kleur (blauw of groen) op de achtergrond.

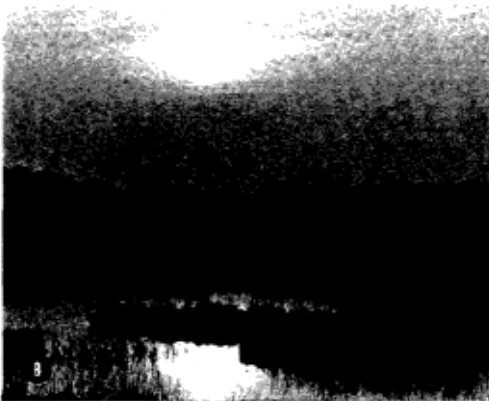
Foto 6

Ook door voorgrond-on scherpte ontstaat diepte. Zelfs bij niet-instelbare kamera's is die mogelijk, door een standpunt in te nemen op minder dan een meter afstand van een boom, struik of iets dergelijks.

Foto 7

Frappant is de overeenkomende structuur van de vacht van dit wilde zwijn ten opzichte van de omringende grassoort 'bochtige smele'. Het kan een aardig idee zijn om eens enkele wilde zwijnen op het spoor te komen en ze een tijdje te blijven volgen, zodat u wellicht een heel beeldverhaal kunt samenstellen om ook anderen iets te laten zien van de eigen leefwereld van het wilde zwijn (deel uitmakend van de groep), in de relatie tot de bezoekers van het park, het 'zoelen' in het vijvertje vlakbij 'de Koperen Kop'.

Foto 8

Weer een stemmingsfoto zoals die 's ochtends en 's avonds kan worden gemaakt. Bij dergelijke opnamen moet u dus krap belichten, ofwel de — al dan niet ingebouwde — belichtingsmeter richten op het sterkste licht, wat betekent: korter belichten dan normaal, bij normaal belichten 'is de stemming weg'.

Nog enkele tips

Maak zoals gezegd meer foto's/dia's van één onderwerp — indien gewenst verschillende standpunten, hoog en laag, veraf en van dichtbij. Niet te vaak natuurlijk, want dan bent u gauw door uw film(s) heen. Maar af en toe. Het brengt wat meer variatie in uw foto- of dia-serie dan wanneer u van allerlei onderwerpen telkens maar één opname hebt.

'n Plas water op de weg is als een spiegel, die u kunt gebruiken voor één of meer

boeiende opnamen. Gaat u eens op enkele meters afstand van een plas water staan en stel vervolgens (indien nodig) scherp op hetgeen u in het water ziet. Dat kan een (liefst zon-beschenen) boom zijn, maar ook iemand van uw gezelschap. Later kunt u de foto of dia ook op z'n kop houden. Probeer u het eens!

Speel met het aanwezige licht. De 'zon-in-de-rug' is uit de tijd. Licht op het onderwerp recht van voren, dus uit de richting van de kamera, is saai en geeft weinig plastiek. In het algemeen geeft enigszins zijdelings gericht licht de meest fraaie effecten. De plaats van de lichtbron is meestal niet te veranderen! Loop dus om het onderwerp heen en zoek de meest aantrekkelijke lichtval.

De naam 'zonnekap' dient uitgeroeid. Zo'n ding is geen zonnekap. Het is een bescherm-

kap, die altijd op het toestel hoort. Zo'n kap beschermt het objektief (de lens) tegen mechanische beschadigingen en zorgt er bij slecht (maar meestal toch ook fotogeniek) weer voor, dat er geen regendruppels of in het ergste geval hagelstenen het lensoppervlak kunnen bereiken.

Mini-kursussen

Wie in korte tijd voor weinig geld de belangrijkste dingen wil weten van 1. Fotograferen, 2. Het werken in de donkere kamer, 3. Smalfilmen en 4. (Klank)diaserieën maken, kan een envelop sturen met per mini-kursus ingesloten één gulden aan postzegels aan de Stichting Amateurfotografie, Singel 32 in Amsterdam-C. S.v.p. links boven op de envelop vermelden welke mini-kursus(sen) u wilt hebben.

Wildwallen en oude "Cultuursporen"

Als U op onze Hoge Veluwe dwaalt, kunt U op verschillende plaatsen oude wallen tegenkomen; vaak begroeid met hekhout. De meest in het oog lopende is waarschijnlijk, waar de autoweg overheen loopt dicht bij het huis van Curee en de grote beuk. In die buurt heeft de autoweg immers een stukje eenrichtingsverkeer. Komend van het museum en rijdend richting Rijsenburgse poort gaat het eenrichtingsstukjeweg dáár over die wal.

Zulke wallen kunnen nog resten zijn van oude verkavelingen. Er is zelfs een mogelijkheid, dat we te maken hebben met heel oude bewijzen van menselijke cultuur, zg. wildwallen of wildkeringen. Deze werden vroeger opgeworpen om akkers en andere

landerijen te beschermen tegen wildschade. In Noord-Brabant zijn er nog te vinden, die teruggaan tot de Frankische tijd (Rijk van Karel de Grote, ± 800), waar in de Lex Salica, het Frankische Wetboek, voorschriften werden gegeven om eigendommen te beschermen. Ook de Veluwe was eens Frankisch gebied en ze moet in de vroege Middeleeuwen dichter bevolkt zijn geweest dan heden. Pas toen o.a. door plaggensteken en schapen en geitenhouderij op grote schaal, de stuifzanden vat kregen op het land, werd dit gebied leger en leger. Dus wellicht zijn ook hier nog zulke resten te vinden, al is de kans groot dat de meeste oude stuifzanden zijn verdwenen. Maar al zijn ze niet zo oud, ook in de 16e en 17e eeuw kende men

wildkeringen, waar hier en daar nog sporen van zijn te vinden. Vandaar, dat we hierna een stukje overnemen van wijlen de Heer Wigman, uit "Het Edelhert".

En nu we het toch over sporen van menselijke activiteit en graafwoede hebben.... Let U eens bij de Deelense Start op de structuur van het terrein. Als je het Karitzkyweggetje oploopt, zie je grote, rechte stroken in heide en bos, die deels overgroeid zijn met schrale grassen e.d. Dit zijn

nog sporen uit een recent verleden, nl. oude startbanen uit de Duitse bezetting in de jaren '40-'45. Vaak zijn ze geflankeerd door uitgegraven stukken in het stuifzand of door kunstmatige heuveltjes. Hiertussen werden de vliegtuigen van de "Fliegerhorst Deelen" gecamoufleerd en schervvrij "opgeborgen".

Maar genoeg daarover, nu dan A.B. Wigman's "Wildkering in oude tijden".

B.S.

Wildkering in oude tijden

door A.B. Wigman

In de 17e eeuw bestonden op de Neder-Veluwe gemeenschappelijke terreinen, de zg. buurtgronden, waarvan de geërfden het bezit en de opbrengsten genoten. Onder Ede (Gld.) hadden zij een oppervlakte van 756 ha. Er bestaan reeds buurt(notulen)-boeken in 1667.

De buurtrichter had de voornaamste bestuursfunctie; tegenwoordig zouden wij zeggen voorzitter of directeur. Tot op de huidige dag bestaat nog de buurt Ede-Veldhuizen, doch zij is van geen betekenis meer. Het is echter interessant over de vergaderingen, handelingen en besluiten te lezen in de oude folianten, waarvan er vele bewaard zijn gebleven en waarin wij ook ingelicht worden over jachttoestanden, wildschade enz. Vooral de laatste hield vaak de gemoe-deren bezig, in het bijzonder, toen de landbouw op de gronden, die de geërfden van de buurt ten gebruike aanvroegen, aanzienlijk begon toe te nemen.

Deze opkomende cultuur kreeg met lastige concurrenten te kampen, nl. met herten en ander wild, die schade aan de gewassen toebrechten. Zo waren in 1760 de wilde varkens zo veelvuldig, dat er alleen in april niet minder dan 11 verzoeken met klachten werden ingediend. O.m. werd erop gewezen, "dat de swynen veel schade toebrengen aan het coorngewas; dat de landeryen voor de tweede maal omgeploegt en besaait synde, andermaal door de wilde swynen syn omgedolven; dat men oock te vreesen heeft voor de Boekweyt, die nog staet gesaeyt te worden dat men aen den Boschkant van Ede absoluut geen aardappelen kan pooten en dat de swynen niet alleen des nagts koomen, maar selfs op den Dag —". Een zekere Dirk van de Hart zag in genoemd jaar een rotte van 12 of 15 stuks.

Om zulke gevaren zoveel mogelijk af te wenden, werden er drijfjachten georganiseerd, doch bovendien besloot de buurt een

gracht met aarden wal te laten aanleggen ter bescherming van de in cultuur gebrachte gronden. Deze werd de Wildgracht genaamd en — ofschoon al in de aanvang der 17e eeuw gegraven — vindt men er hier en daar in de omgeving van Ede en Lunteren nog de overblijfselen van en leeft ook de naam voort. Men placht soms op de wal ten overvloede vuren aan te leggen. Geregeld werd door "Buerrichter en Buermeesters de schouwe over de Wiltgrave gevoert"; voor 't eerst geschiedde dit 1 maart 1694. Op de 26e van die maand diende "alle vredeinge (hekwerk) als van olts" te zijn gemaakt op boete van een halve daalder. Eind april 1772 was reeds besloten de wildgracht in orde te maken wegens de grote schade, door het roodwild veroorzaakt; de zgscheuter zorgde voor het dagelijks toezicht. De wildgraaf liep op korte afstand nagenoeg parallel met de weg Ede SS/Lunteren; alleen bij eerstgenoemd dorp boog hij meer boswaarts om de bouwlanden heen. Aan weerszijden bevond zich een diepe, meest waterloze sloot. Er was blijkens de buurtboeken nogal eens geharrewar en meningsverschil over het onderhoud, vooral daar een deel onder Maanen en een ander deel onder Doesburgerbuurt ressorteerde. In 1689 lezen we nog over de wildkering, maar dan spreken de Buurtboeken er lange jaren niet meer over, zodat men toen waarschijnlijk minder last van het wild onder-vond.

De dam schijnt allengs te zijn vervallen en pas in 1771 wordt er weer besloten een "wildgraaf" aan te leggen "tegen de meer en meer toenemende overlast, welke dese buurtschappen ondervinden door de veelvuldige harten, welker aantal van tijd tot tijd quam te cresseeren, tot importante schade der eigenaren".

Het volgend jaar blijkt zij reeds in orde; zij liep een enigszins ander parcours dan haar voorgangster, nl. meer in de richting van De Klomp. Ditmaal was de afweer van hout gemaakt en bestond uit een heining van posten en latten. De begroting werd op 700

gulden beraamd, doch de kosten beliepen 122 gulden en 19 stuivers meer. Gelukkig had de heer Van Kernhem nog 50 gulden beloofd en het restant zou worden omgeslagen over de boerenerven, die er profijt van hadden.

Wellicht zouden hieruit strubbelingen zijn voortgekomen, indien niet het Burgerweeshuis te Arnhem, dat Edese eigendommen bezat, f 75,— voor zijn rekening nam. De heining was anderhalf uur gaans lang en kostte mede door de twee opzichters nogal wat, zodat er voor het jaarlijkse onderhoud een belasting geheven werd. Er schijnt niettemin veel te hebben gemankeerd aan toezicht en behartiging, want in 1778 lag de wildgraaf op sommige plaatsen geheel open, er was geen geld in kas, ja men had zelfs schulden wegens verricht herstelwerk. Het werd nog erger toen de machtige buurt Veldhuizen haar jaarlijkse bijdrage weigerde, omdat de bouwvallige wildval toch niet meer hielp. Er werden tal van besprekingen gehouden, zonder dat men opschoot en intussen bleef de wildgraaf zoals ze was, ja het verval nam nog toe. De latten vielen eraf en verschafften de huisluiden een welkome brandstof. Het was te voorzien, dat er weldra niets van het raster zou overblijven, ondanks de bepaling "dat men zich niet meer zal verstouten om eenig hout van den wildgraaf weg te halen". In 1779 werd de heining ingekort van Kernhem tot de Paasberg, doch het bleef lapwerk totdat men het kordate besluit nam dat ieder een deel moest onderhouden naar rato van zijn land, terwijl om de andere dag (except des Zondags) door de scheuter revisie werd gehouden. Achteloosheid werd de eerste dag gestraft met een boete van 1 schelling en de tweede dag 2 schellingen. Op de grenspalen der verschillende delen zette men nummers opdat de scheuter kon weten "in welk deel de harten zijn doorgebroken". De genoemde functie werd naar oude trant vervuld door de klepperman. Later wordt er niet meer over de wildplaag in de buurtbescheiden gerept.

In een lezenswaardig boekje "De Veluwezoom" (ontwikkeling, bewoning en vegetatie) door ir. N.P.H.J. Roorda van Eysinga i.i., uitgegeven bij G.W. Breughel te Amsterdam, is eveneens sprake van een dergelijke wildkering. Deze auteur voert aan, dat reeds in praehistorische tijden de landbouwer gewoon geweest is, zijn akkers te omgeven door een stevige wal; die moest niet alleen het grote wild tegenhouden, dat in de bossen rondom huisde, zoals zwijnen, herten en dergelijke, maar tegelijk het vee, dat in de bossen en op de heide geweid werd, van de bouwlanden weren. Een dergelijke wildgraaf of -wal werd aangelegd door het graven van een greppel, terwijl met de daarmee gewonnen grond een wal werd opgeworpen aan de zijde van het akkerland. Het dier dat zich buiten de omwalling bevindt, moet dus eerst in de greppel afdalen, waarna de wal als een ten opzichte van de bodem der greppel dubbel hoge hindernis, de weg naar het bouwland nog meer versperde. Om de afsluiting dichter te maken, werd de wal bovendien met dicht eikenhakhout beplant. Volgens genoemde onderzoeker is de wildwal der aaneensluitende enges van de Wageningse en Edese buurtschappen nog zeer goed in het landschap te volgen met zijn verschillende verleggingen. Hij noemt een fraai voorbeeld bij de Dorskamp te Wageningen (vermoedelijk 17e eeuws), bij Harten onder Renkum — duidelijk in het veld zichtbaar — onder oud-Wolfheze e.a. Tal van zulke wallen vervullen nu de functie van grens-bos en akker-scheidingen.

Er bestaat wel een groot verschil van de voormalige primitieve wildgraven met de moderne schrikdraad-keringen, tot ook deze wellicht eens de plaats zullen moeten inruimen voor nog eenvoudiger installaties. De Lunterse klepperman zou grote ogen opzetten, als hij zulk een nieuwmodische beveiliging van dunne draden langs witte isolatoren kon aanschouwen; vermoedelijk zou hij er weinig fiducia in hebben...

(Overgenomen uit "Het Edelbert" Lente 1972)

Vrijwilligers, schoonmaak en voorjaar

P.C.v.H.

Schoonmaak en voorjaar, begrippen welke van oudsher en huishoudelijk gezien sterk met elkaar zijn verbonden.

Bij de vrijwilligers, de schoonmaak en het voorjaar, welke wij nu op het oog hebben, is er ook een zeker verband, doch de drijfveren liggen iets anders.

"De Vrijwilligers" slaat op een groep leden van onze Vereniging, die zich, afhankelijk van enthousiasme, beschikbare tijd en fysieke mogelijkheden, meer of minder frequent beschikbaar stellen voor daadwerkelijke hulpverlening aan de Stichting Nationale Park De Hoge Veluwe.

"De Schoonmaak" betreft het schoonmaken van het Park De Hoge Veluwe. Niet het opruimen van helaas nog te veel door bezoekers achtergelaten afval, doch het verwijderen van natuurlijke opslag, voornamelijk vliegdenen, op die plaatsen waar dit om redenen van landschapsverzorging gewenst is.

"Het Voorjaar" betekent voor de vrijwilligers niet het begin van de schoonmaak, zoals in vele huishoudens gebruikelijk is, doch juist omgekeerd het einde, de afsluiting van het werkseizoen. Zij krijgen de schoonmaak-kriebels in september en stoppen de hulpactie einde maart.

Deze hulpverlening werd reeds vaker in woord en geschrift onder de aandacht van de leden gebracht. Niettemin achten wij het goed voor niet-ingewijden de resultaten van het laatste seizoen hier samengevat bekend te maken.

In het tijdvak 22 sept. 1973 t/m 28 maart 1974 werden de volgende gebieden geschoond:

- A. het Otterlose Zand (zuidelijk van de De Wet-weg);
- B. heide en dubbele wal langs het Reemsterbos (noord-west en zuid-west zijde tot het rustgebied);
- C. noordelijk deel van het Deelense Veld;
- D. zuid-oost hoek van de wildbaan (begrensd door autoweg – Karitzkyweg – oude startbaan en wildbaanraster);
- E. 't Rieselo (zuidelijk van de Houtkampweg bij het Otterlose toegangshek);
- F. de Lijkweg met aangrenzende open gebieden.

Op de hierbij afgedrukte kaart van de H.V. zijn deze gebieden gearceerd aangegeven.

Wanneer U deze stukken eens gaat bewandelen, zult U waarschijnlijk wel onder de indruk komen van de uitgestrektheid. Een blik op de kaart laat echter geen twijfel bestaan aan het feit, dat er nog veel meer moest blijven staan tot een volgend seizoen. Op verzoek van de heren Wittkämper en Kramer, resp. beschrijver van het Natuurpad Hoog Baarlo en voorzitter van onze Vereniging, werd als extraatje de naaste omgeving van deze interessante wandeling een goede schoonmaakbeurt gegeven.

Dit totale resultaat werd bereikt dank zij de inzet van 7 dames- en 33 herenleden, verdeeld in 5 groepen en optredend op 4 zaterdagen resp. 2 donderdagen per maand.

Zeer gewaardeerde versterking onderging het vrijwilligers-legertje van het Redichem College, Afd. Mavo, te Oosterbeek. Op 3 zaterdagen organiseerden leerlingen, begeleid door een leraar, de medewerking van telkens een 10-tal jongens en meisjes.

Incidenteel werd ook door een aantal introducees niet-leden een hoop werk verzet.

Sluiting. Zaterdag 30 maart l.l. werd ons seizoen besloten met een gezellig samenzijn van bijna alle leden-vrijwilligers met een deputatie van bovengenoemde school.

Dank zij de medewerking van de Broederschap van Grofwildjagers konden wij de dag beginnen met de bezichtiging van de jaarlijkse Tropheecën-show in het restaurant De Koperen Kop, gevolgd door koffie drinken in de jachtkamer van De Pampel.

Begunstigd door heerlijk voorjaarsweer werd daarna door de liefhebbers in het Park gewandeld.

Omstreeks het middaguur was het weer verzamelen in De Pampel om als gasten van het Stichtingsbestuur te genieten van een voortreffelijke erwtensoepp-garni.

Hierbij werden zowel door de heer Kramer, in zijn dubbelrol van voorzitter van onze Vereniging tevens lid van het Stichtingsbestuur, als door de heer Van Medenbach de Rooy, directeur van de Stichting, waardevolle en verhelderende woorden tot de vrijwilligers gericht. Verhelderend, voor zover nodig, omdat duidelijk werd uiteengezet waarom ons werk, uit een oogpunt van landschapsverzorging noodzakelijk en dus bijzonder nuttig, niet in het normale onderhoudswerk kan worden opgenomen. De oorzaak ligt voornamelijk in een tekort aan financiële middelen om de steeds stijgende loonkosten te bestrijden en deels in technische redenen. De bodemgesteldheid leent zich niet overal voor het gebruik van de slag-maaimachine.

Op initiatief van de vrijwilligersgroep, die tijdens het seizoen de bijnaam "De Dennenscheerders" had gekregen, werd onder grote bijval Mevr. Ebregt-van Riemsdijk uitgeroepen tot "Miss Dennenscheerster 1974" i.v.m. haar nooit aflatende zorg voor soep en koffie tijdens onze lunchpauzes. Deze verkiezing ging gepaard met het omhangen van een zelfgemaakte ere-krans uit dennengroen en narcissen door de heer Dellepoort en het aanbieden van een meer blijvend aandenken in de vorm van een boekenbon, namens alle dankbare vrijwilligers.

Na de maaltijd werd de fraaie geluidsfilm-in-kleur "De Hoge Veluwe" vertoond, gevolgd door een leerzame en interessante causerie door de heer A. Langenbach,

Hoofd Bos- en Wildbeheer van de Stichting, over "Landschapsverzorging op De Hoge Veluwe". Dat er bij dit werk met zoveel factoren rekening moet worden gehouden als door de heer Langenbach in vogelvlucht werd geschetst, zal vele toehoorders vermoedelijk wel hebben verrast en hun begrip voor het vaak noodzakelijke compromis hebben vergroot.

Met gezellig napraten in De Koperen Kop, onder het genot van een drankje, besloot deze geslaagde sluitingsdag.

Het bladoppervlak van een beuk van 10 jaar is ongeveer 160.000 vierkante meter. De zuurstofproductie is voldoende voor tien mensen. Bovendien is het stofgehalte van de lucht in een boomloze straat ruim drie keer zo groot als in een straat met bomen.

Arnb. Crt. 23-1-74

Verkenningstocht

De aangekondigde verkenningstocht van 16 maart o.l.v. Mevrouw W. Ebregt-van Riemsdijk kreeg zoveel aanvraag, dat zij het aantal deelnemers moest splitsen en er ook 3 maart op uitging.

Een der deelnemers, zelf een Natuurwachter van het I. V. N., vertelt het volgende:

Op zaterdag 16 maart om negen uur 's morgens waren er, ondanks het minder mooie weer, toch heel wat leden, die zich verzameld hadden bij de "Aenstoot" voor een fikse speurtocht over onze mooie Hoge Veluwe.

Na een lekker kopje koffie, vertrokken we onder leiding van Mevrouw E. Ebregt-van Riemsdijk richting de Plijmen.

Via het Rieselo, waar we verse prenten van reeën en uitwerpselen van Reintje de Vos zagen, gingen we over de Nieuwe Plijmen, waar vorig jaar enkele hectaren bos zijn afgebrand, de Wildbaan in.

Het was afwerptijd van de edelherten, dus er was een kleine kans, dat een gewei gevonden zou worden. We verspreiden ons even, maar vonden niets. Wanneer er een gewei gevonden wordt, dient het naar de jachtopziener gebracht te worden, die er zeker dankbaar voor zal zijn, want aan de hand van dit gewei kan hij de kwaliteit van het hert aflezen.

Bij de Pollen werd het weer slechter, flinke regenvlagen en een krachtige wind teisterden ons. Echter welgemoed trokken we verder, de weg over, via het Deelerzand, richting de Pampel.

Hier werden we onthaald op een kop lekkere erwtensoep, die met dit weer heerlijk smaakte.

's Middags ging de grootste groep vanwege het weer, langs de witte route terug naar Otterlo.

Ten slotte gingen we met negen personen nog twee uur langer wandelen; nu ging het via de fazanterie en het Otterlose Zand terug naar de "Aenstoot". Om half vier kwamen we hier aan; we hadden er toen dik vijf uur wandelen opzitten die dag.

Op onze wandeling hebben we ook wild gezien.

Slechts één van ons zag een roedel herten in de Plijmen, maar meerderen zagen de moeflons bij het Deelse Zand. 's Middags lag onder een der reeën wild zwijn en even later zagen we enkele reeën een zandweg oversteken.

Al met al hadden we toch een mooie dag, want ook bij minder mooi weer kan De Hoge Veluwe bekoorlijk zijn.

F. Duermeijer.

Dingen, die je (misschien) maar één keer meemaakt

De vroege novemberochtend was mistig en koud, met bij tijden een fijne motregen, terwijl er in de loop van de dag storm uit het noordwesten voerspeld was. Geen goed weer also om grofwild te zien. We waren in het veld ter vervulling van het kaalwildafschot. Vlak na het licht worden hadden we een roedel van achttien stuks hinden, kalveren en twee jonge herten op schootsafstand gehad, maar alles draaide zo door elkaar heen dat bij dit slechte zicht het minder goede kalf dat erbij liep, niet vrij te krijgen was. En daarna had de hele fauna zich in de dekking teruggetrokken.

Maar bij een laatste voettocht door hei en vliegdennen schemerden er witte vlekken door het hout.

"Moeflons!" fluisterde wildschut Jacques achterom.

We trokken voorzichtig wat aan, waarna de kijker twee dicht tegen elkaar aan liggende rammen verried. Ze hadden ons blijkbaar gehoord of gespeurd, want op hetzelfde ogenblik kwamen ze overeind en sprongen af.

En toen zagen we het pas. Ze waren verhaakt. De rechter liep nog vrij redelijk op

vier lopers, maar de linker hing tegen zijn maat en kon vrijwel alleen zijn achterlopers gebruiken voor afzetsprongen. Hobbelen schoven ze weg. Wij holden er achter aan. Maar wat een snelheid kunnen dergelijke gehandicapte viervoeters dan nog opbrengen! Tweemaal kregen we ze nog te zien. Beide keren stonden ze honderd meter voor ons uit te hijgen. Ze moesten bekap zijn. Dat waren wij trouwens ook. Probeert u het maar eens: buks in de hand, kijker om de nek, loden jas en het nodige jaegerondergoed op het klamme lichaam, en dan nog door de hei. Beide malen overwogen we een van de twee te schieten, zó, dat de andere geen splinters zou krijgen, hetgeen dan neergekomen zou zijn op een schot in de spiegel, wat natuurlijk een afschuwelijke en onweidelijke zaak is. Jacques voelde er — terecht — niets voor. Overigens waren we ze inmiddels kwijt, opgegaan in losse, maar dichtopeenstaande groepen jonge dennen. Nadat onze bonzende herten tot bedaren waren gekomen, gingen we terug om het spoor op te nemen. De grond bestond uit gras, hei en incidenteel een plek zand. Niet gemakkelijk om prenten te volgen, vooral omdat er nogal wat voet van roodwild en andere moeflons stond.

Maar Jacques' bodemleeskunde was niet mis, zoals spoedig bleek. Langzaam, en door telkens als we het spoor door hei en gras kwijt waren, in cirkels de omringende zandvlakjes te bekijken, kwamen we vooruit. Een zweethond halen en die de moeflons te laten stellen ging niet, legde J. uit, omdat dan het karakter van een Hanoveraanse brak (wat deze hond was) bedorven zou worden, daar hij alleen op drie uuroude sporen mocht worden aangezet, en er die verdere dag geen tijd meer voor was.

Niettemin vorderden we gestaag. En uiteindelijk begon het spoor zich naar een grote buntvlakte te richten. Als we ze dáár eenmaal in hadden, zou het misschien eenvoudiger worden, mits ze er niet vèr in waren, want dan zouden ze mogelijk voorgoed verdwenen zijn, zeker als ze gingen liggen.

Diana was met ons. Toen de bunt in zicht kwam, zagen we nog net de horens (slakken of krukken, zo u wilt) van de rechts boven de gele grastoppen uitsteken. Ze rustten weer. Nu kwam het op snelheid aan. Ik legde alle overtollige kledingstukken, geweer, kijker en hoed af, en sloop derwaarts. Op honderd meter speurden ze me weer, maar nu waren de sprintkansen beter verdeeld. Na een felle ren struikelden ze en kon ik er met een snoeksprong bovenop komen. Gelijk alle schaapachtigen gaven ze zich terstond over, geduldig met hun grote bruine ogen knipperend. Met de inmiddels naderbij gekomen Jacques hielden we ze onder controle. Het bleek dat de rechterhoren van de linker ram volledig om de hals van de ander zat, zo, dat de al naar voren gerichte punt (zoals kapitaal-wordende moeflonrammen dat hebben) in de tongbasis drukte. Ze zouden nooit meer los gekomen zijn en binnen afzienbare tijd ellendig verhongerd zijn. Nu konden we ze door de vinger onder de punt van de horen (om snijwonden te vermijden) te houden en sterk-drukkend te draaien deze met grote moeite naar boven krijgen, waarna ze los waren. Helaas hadden we geen fotoestel bij ons en ook geen oormerken. De inmiddels dicht-geworden mist zou ook geen mooi beeld hebben toegelaten. Jammer.

Na vaststelling van de leeftijd (beiden 3½ jaar) en verder lichamelijk onderzoek (geen afwijkingen, behalve zweet aan de naar elkaar toegerichte oren, door het eindeloze botsen) lieten we ze los. In een fraaie ren gingen ze ieder met een tegengestelde halve cirkel de vrijheid tegemoet, om een heel eind verderop nog net zichtbaar in elkaars kielzog te komen, sans rancune. Ze waren nog in tamelijke conditie. Blijkbaar hadden ze niet langer dan een paar dagen vastgezet. Eens te meer werd het duidelijk dat het geluk van het jagen niet altijd hoeft te eindigen met een levenloos tableau, als u begrijpt wat ik bedoel.

Wil Huygen.

Overgenomen uit "De Jager" - maart 1974.

Museumnieuws

Tentoonstellingen

In de zomermaanden (ca. 15 juni - 2 september) zullen "Honderd Tekeningen uit de Kröller-Müller Collectie" geëxposeerd worden; deze collectie werd in 1973-1974 met bijzonder veel succes getoond in New York, Chicago, Ottawa, San Antonio en Mexico City. De keuze werd gemaakt door William S. Lieberman, curator of prints and drawings, New York.

Er zijn vijf groepen die een beeld geven van de opbouw der collectie in Otterlo: Van Gogh - tijdgenoten van Van Gogh - Symbolisme en Art Nouveau - Cubisme, Futurisme en de Stijl - beeldhouwerstekeningen.

In Amerika, Canada en Mexico bleek vooral (naast uiteraard Van Gogh) het werk van Jan Toorop een grote verrassing voor de buitenlanders. Voor de Nederlanders zal de grootste verrassing misschien vooral liggen in de ontdekking dat de tekeningenverzameling van Kröller-Müller zo rijk en zo veelzijdig is: door de afwezigheid van een prentenkabinet werd dit nog nooit zo overtuigend getoond.

Daar in de laatste jaren vooral de tekeningen van jongere beeldhouwers geëxposeerd werden, werd nu in dit onderdeel het accent gelegd op de oudere generatie: Marini, Giacometti, Gonzalez o.a.

De Jardin d'email in het beeldenpark van het Rijksmuseum Kröller-Müller

Het is bijna een maand geleden dat de wit betonnen tuin van Jean Dubuffet voor het publiek werd opengesteld. Van buiten een ommuurde vesting, daarbinnen een verblindend wit landschap overdekt met zwarte kronkelende lijnen, die zich over de hoge en lage gedeelten voortbewegen. De tuin

ligt er, definitief, als een vreemd element dat in de min of meer vertrouwde omgeving is binnengedrongen. De bezoekers zijn verbijsterd of verrast en uiten zich in de meest uiteenlopende reacties. Er ontstaan discussies over de zin van dit grote artificiële landschap — al een bewijs dat de Jardin d'émmail iets 'doet'. Het doorbreekt een vaststaand, aanvaard patroon en het komt niet overeen met de werkelijkheid zoals wij die kennen. De beschouwer wordt er als het ware toe gedwongen om zijn houding ten opzichte van deze vreemde tuin te bepalen.

Deze activerende werking heeft de kunst van Jean Dubuffet (geboren in 1901) steeds gehad. Na een afwisselend leven, waarin de kunst van zijn tijd (vooral het surrealisme) een rol speelde, kwam Dubuffet met zijn werk pas goed op gang toen hij 41 jaar oud was, op dat moment geïnspireerd door de beeldende uitingen van mensen, die door de officiële kunstwereld als naïef, primitief of abnormaal beschouwd werden; Dubuffet noemde deze kunst de l'Art Brut, waarin het on gecultiveerde en directe, maar vooral het onbekende hem aantrok. Hij werd er bovendien met essentiële vragen geconfronteerd: wat is werkelijkheid, wat niet, wat

normaal of abnormaal, kunst of niet-kunst? Vanuit deze filosofische vragen werkte en experimenteerde Dubuffet en creëerde van daaruit zijn eigen artificiële wereld, die hij de Hourloupe (een frans woord voor wonderlijk, vreemd, geheimzinnig) noemde. Vanaf 1962 vormde hij deze Hourloupe, waartoe ook de Jardin d'émmail hoort. Een vreemde, ongekende tuin te midden van de ons vertrouwde natuur, een in beton gevormde droom midden in de werkelijkheid. Deze confrontatie, natuur met anti-natuur, illusie met realiteit roept een zekere spanning op, werkt verwarrend of bevrijdend.

Iedereen zal er op zijn eigen wijze op reageren, zoals steeds wanneer wij iets tegenkomen, dat onbekend is en niet tot onze wereld behoort.

P.H. Hefting.

Uittreksel maandverslag februari 1974

Bezoekerscentrum "De Aanschouw"

In de verslagmaand werd begonnen aan de veranderingen, die in het 3e zaaltje moeten worden aangebracht. Het ligt nl. in de bedoeling deze ruimte geschikt te maken voor diaprojectie. De benodigde apparatuur, die zeer kostbaar is, werd besteld. Deze belangrijke verbetering van het 3e zaaltje — en daarmee van het gehele Bezoekerscentrum — is ons mogelijk gemaakt door een schenking in 1973 van de Vereniging "Vrienden van De Hoge Veluwe" ad f 10.000,—. Beoelde veranderingen zullen, naar mag worden verwacht, vóór Pasen gereed zijn.

Wildweiden

Na een — geslaagde — proef in 1973 werden de wildweiden in de Wildbaan niet bemest met kunstmest doch met stalmest. Hierdoor zal — naar wij verwachten — de weideflora soortenrijker worden.

Roofwild

In aansluiting op hetgeen in het vorige maandverslag is vermeld over een nieuwe dassenburcht kan thans worden medegedeeld, dat de laatste tijd in een veel groter gebied van de Wildbaan dassen worden gespeurd.

Veerwild

De stand van de korhoenders is — evenals die van de patrijzen — de laatste tijd slecht. Het zou niet juist zijn dit uitsluitend toe te schrijven aan de (te) hoge vossenstand. We weten nl. — ook uit waarnemingen in andere landen — dat de korhoenderstand vrij plotseling kan verminderen (oorzaak onbekend) en zich daarna ook vrij spoedig weer kan herstellen.

Stormschade

Behalve met eigen personeel werd in februari ook met twee "shovels" (van aannemers) op de grote stormvlakten gewerkt aan het bijeenschuiven en vervolgens verbranden van het tak- en tophout. Gereed kwamen stukken in "De Bunt" en in het "Hertenbos", alsmede een groot gedeelte van de "Stadsdennen".

Voorts werden op een aantal plaatsen (o.a. in "De Bunt" en langs autowegen) ontsierende windworpstobben met een "diepelkraan" begraven.

Landschapsverzorging

De loofhoutopslag (vnl. krent) aan de noordzijde van de Houtkampweg, nabij de "Zwarte Berg" werd afgezet. Hierdoor is het uitzicht op het naast dit huis gelegen weilje (waar regelmatig reewild en konijnen laveien) aanzienlijk verbeterd.

Vereniging "Vrienden van De Hoge Veluwe"

Ook in de verslagmaand werd elke zaterdag (en elke donderdag) door vrijwilligsters en vrijwilligers van de Vereniging "Vrienden van De Hoge Veluwe" uitermate nuttig werk verricht door op heidevelden en zandverstuivingen vliegdennen te "trekken".

Hulde en dank aan deze enthousiaste mensen, die — niet zelden onder slechte weersomstandigheden — duizenden en nog eens duizenden boompjes uit de grond hebben getrokken resp. afgehakt of afgezaagd en op hopen gelegd.

Zonder overdrijving kan worden gesteld, dat het landschapsbehoud op "De Hoge Veluwe" voor een belangrijk deel te danken is aan deze vrijwilligsters/vrijwilligers, die zich metterdaad *vrienden* van het Park hebben betoond!

Zandwegen

In de "Stadsdennen" (het noordwestelijk gedeelte van "Kemperberg") werd een deel van de door houtafvoer (stormhout) vernielde zandwegen niet hersteld, doch vervangen door nieuwe zandwegen (totale lengte 1600 m). Deze nieuwe wegen, die een natuurlijker tracé hebben (beter aan het terreinreliëf aangepast), verlevendigen het wegenstramien van het landschapsplan, dat in dit gebied in uitvoering is.

Vijftig witte gazellen

Sinds half mei is het mogelijk in het Park een — witte — fiets te lenen (totaal zijn er vijftig). Men kan dan de gehele dag van deze fiets gebruik maken; bovendien betaalt U hier niets voor.

Heeft U genoeg gefietst door het Park, dan brengt U hem terug naar de plek, waar U de fiets gehaald hebt: de "fietsen-manege" nabij het bezoekerscentrum.

Behalve voor de mensen, die per bus naar Het Park komen, lijkt het ons ook een welkome afwisseling voor de automobilist, die de auto dan kan laten staan bij het bezoekerscentrum. Met de fiets ziet U veel en veel meer en U komt op plekjes, die met de auto niet toegankelijk zijn.

Redactie.

Nazomer-voettocht

1 september 1973

M.H. de Gooyer-v.d. Hert

Zoals op onze voorjaarswandeling troffen we mooi weer.

Wel wat bewolking, maar er waren ook langdurige zonnige perioden. Het enige na-deel was de nogal sterke N.W. wind, waar-door je meestal minder waarneemt. We volgden dezelfde route als op 12 mei, maar het leverde een totaal ander beeld op.

Overal merkte je de naderende herfst, aan de vele spinnewebben tussen de heide-struikjes, de geur van paddestoelen, de door de lucht zwevende zaadpluizen van de uit-geloeide wilgeroosjes en de prachtige rode verkleuring van de vogelkers. Rondom ons dwarrelden gele berkeblaadjes naar beneden; erg vroeg dit jaar, waarschijnlijk door de droogte. De braamstruiken zaten vol dof zwarte vruchten en het felle rood van de lijsterbessen stak mooi af tegen het doffe groen van de dorrende blaadjes. We bewonderden een berkezwam en ook de vele gal-len op een Hollandse eik, veroorzaakt door galwespen. Het loont de moeite eikebladen hierop eens te onderzoeken, want er zijn

vele soorten, zoals b.v. de galappel, linze, satijn en ananasgal.

Nu géén jubelend vogelkoor. Slechts enkele vogels, zoals de tjiftjaf, de houtduif en de boomkruiper lieten nog een schuchter lied-je horen. Verder beperkte het zich tot klei-ne roepgeluiden.

Natuurlijk zagen we niet zo veel vogels als in het voorjaar en ook minder soorten, nl. nu 33. Sommige zangertjes, zoals de ge-kraagde roodstaart, de tuinfluiter en de fitis, werden dit keer niet waargenomen. Ook spreuwen ontbraken geheel, die geven er na de broeitijd al gauw de voorkeur aan elders in troepen rond te zwerven. Een wesp-dief vloog vlak voor ons langs, een in-drukwekkende verschijning, vooral als je het geluk hebt hem van zo dichtbij te kun-nen zien!

Tussen een troepje van ± 60 huismussen bij de boerderij Haverkamp ontdekten we een grasparkiet. Deze ontsnapte exemplaren schijnen zich meestal aan te sluiten bij huis-of ringmussen en kunnen zich dan behoor-lijk handhaven in de vrije natuur.

Langs ons pad stond nog veel in bloei. Het blauw van de tere grasklokjes werd afgewis-seld met het geel van de tormentil, vlasleeu-wenbek, wederik en het St. Janskruid. Maar vooral de vele vlinders gaven ons het gevoel, nog volop in de zomer te verkeren. We tel-den 10 soorten, waaronder het fijn geteken-de Icarus-blauwtje en de felgekleurde Ata-

Grasklokje

Braam

Tormentil

St. Janskruid

lanta. In de bloeiende hei zochten vele druk fladderende gamma-uiltjes naar honing. Twee kleine hagedissen schoten er voor onze voeten weg en we ontdekten het kunstig gesponnen nestje van een wolfsspin. Binnen het spinsel wriemelden tientallen kleintjes, ijverig bewaakt door de oude spin. Iets verderop weerklonk een hoog gesjirp en dat bleek afkomstig te zijn van twee zadelsprinkhanen. Een prachtig glanzend groen lijf met een verdikking, die je aan een zadel doet denken, vandaar zijn naam!

Wederom had de heiweg iets bijzonders voor ons in petto: daar kroop nl. de mooie groene rups van de nachtpauwoog.

Bij de Deelse Was zagen we de fel blauwe libellen heen en weer schieten en met dat beeld voor ogen beëindigden we deze fijne wandeltocht. We zijn er nu al benieuwd naar, wat onze wintertocht zal opleveren!

Oprichting plantenwerkgroep

Het ligt in de bedoeling een plantenwerkgroep op te richten met als doel het park hulp te verlenen bij de verzorging en bescherming van de wilde flora. Leden met belangstelling en wat kennis van de wilde planten kunnen zich hiervoor opgeven. De werkgroep zal twee hoofddoelen nastreven:

- o.a. verzorging van het observatiebos en de kwekerij (b.v. controle, wieden, zaad verzamelen en zaaien);
Het afplaggen van heide om enkele met verdwijnen bedreigde florakinderen weer een betere kans te bieden.
- de meer wetenschappelijke observatie.
Over dit laatste facet zullen in juli nog besprekingen gevoerd worden.

Opgave per briefkaart aan:
Mevrouw W. Ebregt-van Riemsdijk,
Koekoekstraat 1, Arnhem.

Busdiensten van en naar het Park

Vanuit Arnhem:

VAD-bus nr. 7

Vertrek station - richting Harderwijk, stopt te Otterlo

Vertrek Arnhem 15 minuten na het hele uur
Zondags geen diensten om 8.15, 11.15, 13.15, 15.15, 19.15 en 21.15 uur

Vertrek Otterlo 27 minuten na het hele uur
Zondags geen diensten om 10.27, 12.27, 14.27 en 18.27 uur

Vanuit Apeldoorn

VAD-bus nr. 10

Vertrek Sophiaplein - richting Ede, stopt te Otterlo

Vertrek Apeldoorn 46 minuten na het hele uur
Zondags om de 2 uur: 10.42, 12.42 uur enz.

Vertrek Otterlo 31 minuten na het hele uur
Zondags om de 2 uur: 12.13, 14.13 uur enz.

Vanuit Ede:

VAD-bus nr. 10

Vertrek Ede 2 minuten na het hele uur
Zondags om de 2 uur: 11.46 uur, 13.46 uur enz.

Vertrek Otterlo 22 minuten na het hele uur, richting Ede

Zondags om de 2 uur: 11.15, 13.15 uur enz.

Vanuit Arnhem en Apeldoorn vertrekt ook een uurdienst naar Hoenderloo

VAD-bus nr. 9

Vertrek Arnhem 8.35, 9.35 uur enz.

Zondags om de 2 uur: 10.42 uur enz.

Vertrek Apeldoorn 16 minuten na het hele uur
Zondags om de 2 uur: 9.42 uur enz.

Van 30 juni tot en met 18 augustus vertrekt vanaf busstation Arnhem, van het Gemeente Vervoerbedrijf Arnhem, een bus, die door het Park rijdt.

Vertrektijden: 10.00, 12.00, 14.00 en 16.00 uur.

Stopt bij het Museum, de Koperen Kop en het Jachtslot.

Over oerohuiden, de vuige wolf en belastingperikelen

B. Schöffner

In een vorige jaargang van de Schouw kon U lezen over een aantal dieren, die in de tamelijk recente oudheid gedwaald moeten hebben over onze Hoge Veluwe. Als je dan hoort en ziet hoeveel mammoet-, reuzenhert- en andere beenderen, -kiezen, etc. regelmatig in zandzuigerijen van 20 tot 30 meter diepte worden opgehaald, dan moet het in nog oudere tijden wel een wildparadijs zijn geweest. Misschien dat ik over die laatste periode nog wel eens iets naders weet te vertellen. Of is er wellicht onder onze lezers iemand, die dat kan? Kom maar op, maar niet dringen alstublieft!

Uit het mooie boek van wijlen onze oud-redactrice Mevrouw Hacke-Oudemans, "Bijdrage tot de geschiedenis van de Veluwe", vonden we nog twee leuke gegevens over wilde dieren in een heel ver verleden.

Ten eerste: de *oerossen* in ons (toentertijd) dunbevolkte land waren eens de directe aanleiding tot een opstand der Friezen tegen het Romeinse juk, al lag de ware oorzaak natuurlijk veel dieper. Wat was het geval? In 12 na Chr. waren de Friezen min of meer aan de Romeinen onderworpen geworden. Waarschijnlijk meer min dan meer. Het zal — zo ver aan de grenzen van het Romeinse rijk — vermoedelijk niet meer om het lijf gehad hebben dan de verplichting tot het betalen van een jaarlijkse schatting, te voldoen in huiden van de kleine inheemse runderen. Ook toen was al een deel der Friezen veeboeren. Dat ging goed, totdat in 28 na Chr. de Hoge Omes in het verre Rome op de onzalige gedachte kwamen om die schatting voortaan niet meer in huiden van tamme runderen te accepteren, maar in

de vellen van de veel grotere oerossen. En dat namen de Vrije Friezen niet; het jaar 28 na Chr. bracht de huiden-opstand. *Veni Vidi Foetsie* was het gevolg.

Het tweede feit gaat over de *wolven*. Deze vrijbuiters waren altijd erg gehaat en gevreesd. Eerlijk gezegd is me nooit helemaal duidelijk geworden waarom precies, want alleen in zeer barre winters, gedreven door de nood, sluiten wolven zich aaneen tot een groot pak, rovend en moordend wat hun op de weg komt. Verder leven ze rustig in familieverband en zijn bijzonder goede muizen- en rattenverdelgers. Misschien is die slechte naam van de wolf wel op iets anders terug te voeren. Iedere bewoner van de Veluwe was immers verplicht, op eerste oproep van de landheer op te komen en deel te nemen als drijver bij de grootscheepse wolvenjachten, die al naar de willekeur van de heer dagen- en soms wekenlang duurden. Voor voeding en onderdak moesten de opgeroepen zelf zorgen. En of de nering of het bedrijf van de slachtoffers stil stond, geen landheer die zich er iets van aantrok. Evenmin als hij iets gaf om bevroren tenen, vingers of oren van de slachtoffers. Er was echter een goede methode om vrijstelling van deze drijfjachten te krijgen: men kon één en ander afkopen met een flinke som gelds. Het bleek alras, dat het vele heren meer te doen was om het geld dan om de wolven; een verkapte belasting dus. Men had daar heel handige foefjes voor. Men riep bij voorbeeld de boeren uit de buurt van Ermelo op voor een drijfjacht bij Arnhem en de Arnhemse boeren moesten naar Ermelo. Reizen was bezwaarlijk en gevaar-

lijk in die dagen. Het gevaar dreigde meer door wolven op twee benen. Men kocht het dus graag af – wat dan ook de bedoeling van de heer was. En zelfs toen er al jaren geen wolf meer op de Veluwe was te bekenen, werden de ingezetenen toch nog regelmatig opgeroepen, om daalders te vangen in plaats van gevaarlijk wild. Zo heeft de arme wolf zijn slechte faam wellicht te danken aan de slechte daden van een deel van de

toenmalige adel.

Ten slotte nog dit: stelt U er prijs op om wat meer over wolven te weten? Een Canadese bioloog schreef enkele jaren geleden een prettig en humoristisch geschreven boek over zijn ervaringen bij een wolvenonderzoek in het Hoge Noorden van Canada. De Nederlandse vertaling heet: "Wee de Wolf". Schrijver is Farley Nowat, uitgever Leopold, Den Haag.

Geesten en andere mensen

(1)

E. Feith

Zoals in vele delen van ons land verhalen de ronde deden over mensen en hun ontmoetingen met mysterieuze "witte wieven" en andere geesten, is ook de omgeving van Otterlo een gebied, waar er nogal wat rondhingen.

De schakel tussen deze verhalen uit het Otterlo van voor de oorlog en de bandopname van anno 1974 is het geheugen van de heer Voûte, die als inwoner van Otterlo uit die tijd dichtbij de bron zat.

Tot het begin van de oorlog was het leven op het platteland anders dan nu het geval is. Het was niet de tijd van bromfiets en T.V., niet van ruimtevaart en Derde-Wereldvraagstukken. Nee, na de arbeid op het land was het zoet rusten achter iets warmes, of bij een glaasje; de winteravonden waren lang, men was weinig mobiel en daarom minder uithuizig. En dan werd er verteld over wat ze gedaan en gezien hadden. Kortom, een ideale voedingsbodem voor verhalen over geesten en aanverwante zaken, verhalen, die nu met onze wetenschappelijke analyses in stof zijn opgegaan of zijn verma-

len tot brokken geheimzinnig getint toeristisch vermaak.

Zo werd er rondgefluisterd, dat er in de buurt van Otterlo een hond was gezien, met ogen wel zo groot als schoteltjes. Een intens gevaarlijk beest, niet omdat hij zou bijten, maar omdat hij ongeluk bracht bij de mensen. En zoals bij veel van dergelijke verhalen, was het niet aan te raden openlijk over de hond te praten. En je moest ervoor zorgen zo ver mogelijk uit z'n buurt te blijven, want als de hond hoorde, dat iemand over hem sprak, dan kon deze rekenen op represaille. De hond zwierf over de Veluwe, dook op bij storm, joeg de bewoners de stuipen op het lijf en verdween even snel als hij gekomen was.

De herkomst van de hond is niet helemaal duidelijk, maar het vermoeden bestaat, dat de angstaanjagende god Wodan, die na de kerstening van de bevolking is verdwenen, zijn hond heeft achtergelaten. En al die tijd heeft dat beest zich weten te handhaven in de buurt van Otterlo.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Art. 2. De vereniging beoogt het aankweken van een hechte band onder hen, die belang stellen in de Stichting "Het Nationale Park De Hoge Veluwe", gevestigd te 's-Gravenhage, alsmede het bijstaan van het bestuur van die Stichting in het verwezenlijken van de doeleinden, die het krachtens de grondregelen van die Stichting heeft na te streven.

Art. 3. 1. De vereniging tracht haar doel te bereiken door in nauwe samenwerking met het dagelijks bestuur van de Stichting "Het Nationale Park De Hoge Veluwe"

- a. in brede kring belangstelling te wekken voor "Het Nationale Park De Hoge Veluwe" door het stimuleren van het bezoek aan dit park;
- b. het organiseren van één of meer "Hoge-Veluwedagen" per jaar;
- c. het vormen van werkgroepen uit en in bijzondere gevallen mede buiten haar leden, ter bestudering van bepaalde onderdelen, mogelijkheden en belangen van "Het Nationale Park De Hoge Veluwe";
- d. het dienen van advies en/of het doen van voorstellen aan het dagelijks bestuur voor-

---

BESTUUR

Jhr. W.H. de Beaufort	- ere-voorzitter
D.A. Kramer	- voorzitter
H.C. Haitink	- secretaris
	Prins Bernhardweg 10, Oosterbeek, telefoon 08307-5455
Mr. Ph. A.J. Mees	- penningmeester
Ir. B.T. Bosman	
Drs. W.J. Doude van Troostwijk	
Mr. F.Th. Dijckmeester	- burgemeester van Apeldoorn
Mevr. W. Ebregt-van Riemsdijk	
G.A. Kolk	
Drs. J.C.H. Oudemans	
Drs. J.A.F. Roelen	- burgemeester van Arnhem
J. Slot	- burgemeester van Ede
K. Stapel	

De minimum-contributie bedraagt f 10,- voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 3,50; voor jeugdleden (tot 18 jaar) f 1,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor ten minste f 10,- per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden.

Contributies dienen overgemaakt te worden aan de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe', giro **95 19 93** te Arnhem.

